

Participácia: **cesta mladých ľudí k politikám**

Mgr. Katarína Čavojská, PhD.,
Michaela Besedová, M.A.

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Názov národného projektu: PODPORA PARTNERSTVA A DIALÓGU V OBLASTI
PARTICIPATÍVNEJ TVORBY VEREJNÝCH POLITÍK
Predložené dňa: 31. 7. 2019

Participácia: cesta mladých ľudí k politikám

Mgr. Katarína Čavojská, PhD.,
Michaela Besedová, M.A.

Opis Národného projektu Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politik

---

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politik

/5/

Pilotná schéma participatívnej tvorby verejných politik predstavuje praktickú časť projektu. Zastrešuje dvanásť pilotných projektov, ktoré testujú rôzne participačné scenáre a nástroje zapojenia verejnosti do tvorby verejných politik na 4 úrovniach (národná, regionálna, mikro-regionálna, lokálna). Zameranie verejných politik predstavuje témy ako sociálna inklúzia, otvorené dáta, udržateľná mobilita, deti a mládež, medziobecná spolupráca, využívanie verejných priestorov, odpadové hospodárstvo, environmentálna výchova a vzdelávanie. Projekty boli do pilotnej schémy vybrané na základe samostatnej výzvy k predkladaniu projektov ÚSV ROS, realizovanej v novembri 2015. Na základe dvanástich memoránd o spolupráci medzi ÚSV ROS, konkrétnym subjektom verejnej správy (VS) a vybranou mimovládnu organizáciou, ktorá vznik projektu iniciovala, vznikne dvanásť verejných politik, pripravených na zavedenie do praxe.

Pilotná schéma je súčasne cenným zdrojom dát pre analytickú činnosť, ktorá predstavuje druhú časť projektu.

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politik do praxe

---

Analyticko-metodicko-legislatívna podpora zavádzania participatívnej tvorby verejných politik do praxe predstavuje teoretickú časť projektu, ktorá je zameraná na analytickú, metodickú, legislatívnu činnosť.

Participácia: cesta mladých ľudí k politikám

Autor: Mgr. Katarína Čavojská, PhD., Michaela Besedová, MA.
Rada mládeže Slovenska / Štúrova 3, 811 02 Bratislava / 2019

Názov národného projektu: PODPORA PARTNERSTVA A DIALÓGU V OBLASTI
PARTICIPATÍVNEJ TVORBY VEREJNÝCH POLITÍK
ITMS: 314011M298

Operačný program: OP Efektívna verejná správa

Pilotný projekt: Participatívna realizácia koncepcie rozvoja práce s mládežou

Zdroj financovania: Európsky sociálny fond

Autor súhlasí so zaradením obsahu výstupu do znalostnej elektronickej databázy ÚSV ROS

Vyhotovené dňa: 31. 7. 2019

Na základe analytickej, metodickej a legislatívnej činnosti bude priebežne budovaná verejne elektronicky dostupná znalostná databáza. Výsledkom bude *Analýza stavu a možností participácie v SR*, ako aj návrhy na legislatívne zmeny, zvyšujúce účasť verejnosti v procese prípravy, tvorby, implementácie, monitoringu a revízie verejných politík.

Budovanie kapacít v prostredí VS predstavuje samostatný blok činností. Jeho cieľom je identifikovať príčiny nedostatočnej aplikácie inovatívnych a participatívnych metód v praxi verejnej správy. Bude navrhnutý profil absolventa, architektúra a sylaby špecializovaného vzdelávacieho programu, ako aj metodiky pre nový vzdelávací program s názvom „Participatívna tvorba politík v prostredí verejnej správy“. Súčasťou je pilotné testovanie programu vzdelávania na 3 skupinách účastníkov z prostredia VS (štátna správa, regionálna územná samospráva, regionálne združenia miest a obcí, miestna územná samospráva).

/6/

Abstrakt

Predkladaný text sa zaoberá mládežou, ich potrebami, stavom organizovania, ako aj možnosťami v rámci času mimo vyučovania. Cieľom textu je priblížiť svet dnešných mladých ľudí, ich potreby, vzťah k voľnému času, možnosti jeho trávenia ako aj voľnočasové preferencie. Osobitne si všímame participáciu mládeže vo všeobecnosti, samostatne potom zapojenie do činnosti mládežníckych organizácií. Všímame si tiež, ako podpora participácie mládeže prispieva k zvýšeniu inklúzie mladých ľudí do väčšinovej, dospeljej spoločnosti, osobitne s ohľadom na tvorbu politiky mládeže.

Kľúčové slová

- mladosť,
- mládež,
- mladí ľudia,
- potreby mládeže,
- participácia,
- politika mládeže

Úvod

Mladosť predstavuje premenlivú vekovú kategóriu, pre ktorú je príznačná premenlivosť, dynamika, ale aj snaha o zmenu zažitých postupov či fungovania inštitúcií v spoločnosti. Je neoddeliteľnou súčasťou životného cyklu dnešného človeka. Zároveň je z perspektívy prevažujúcej dospeljej spoločnosti podceňovaná a spájaná s mnohými negatívnymi nálepkami.

To, čomu čelíme aj v dnešnej slovenskej spoločnosti, je pretrvávajúci medzigeneračný konflikt, ktorý vytvára príležitosť pre kumuláciu problémov nastupujúcej mladej generácie, ktoré však nedokáže riešiť bez aktívneho zapojenia dospeljej majority.

Cielom tejto publikácie je priblížiť svet dnešných mladých ľudí, ich potreby, vzťah k voľnému času, možnosti jeho trávenia, ako aj voľnočasové preferencie. Osobitne si ale všímame participáciu mládeže pri tvorbe politiky mládeže ako nástroja na podporu ich inklúzie. Východiskom pre túto publikáciu bola predovšetkým *Analýza potrieb mladých ľudí*, ktorá bola súčasťou výstupov projektu „Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík“ ako súčasť pilotného projektu „Participatívna realizácia koncepcie rozvoja práce s mládežou“. Súčasťou analýzy je vymedzenie mládeže ako

/8/

generačnej skupiny, prostredníctvom štatistík ako aj dostupných sociálnych výskumov, ktoré umožňujú lepšie popísanie a pochopenie dnešných mladých ľudí na Slovensku. Mládež predstavuje vnútorne nesmierne heterogénnu sociálnu kategóriu, pre ktorú sú príznačné rôzne názory, postoje, hodnoty či spôsob života. Mladí ľudia žijú navyše v rôznych socio-ekonomických podmienkach, často čelia mnohým bariéram a znevýhodneniam. V publikácii si všímame aj koncept univerzálnych potrieb mladých ľudí a príležitosti pre ich napĺňanie napríklad aj prostredníctvom mládežníckych organizácií.

Osobitnú pozornosť potom venujeme téme politiky mládeže, spôsobu jej tvorby a možnostiam zapojenia mladých ľudí do ich dizajnovania. Do popredia práce pritom kladieme procesy participácie, ktoré umožňujú zvýšenie inklúzie citlivých, ohrozených či znevýhodnených skupín, akými sa v tejto spoločnosti nepochybne stávajú aj mladí ľudia. Popisujeme tiež skúsenosť s tvorbou legislatívy na národnej úrovni, pri ktorom Rada mládeže Slovenska spolupracovala s MŠVvaŠ SR, pričom ako ťažiskové v tomto procese bolo nastavenie a zvládnutie participatívneho procesu so zapojením aktérov, ako aj širokého spektra mladých ľudí, ktorí sú cieľovou skupinou tejto politiky.

/9/

Obsah

Abstrakt // 7

Kľúčové slová // 7

Úvod // 8

Obsah // 10

1. Akí sú dnešní mladí ľudia? // 12

1.1 Definícia mladosti // 14

1.2 Legislatívne vymedzenie // 17

1.3 Posuny a premeny tranzícií medzi detstvom,
mladosťou a dospelosťou // 19

1.4 Charakteristika mladých ľudí
na Slovensku // 23

1.4.1 Mládež v štatistike // 23

1.4.2 Mládež vo svetle sociálneho
výskumu a analýz // 25

1.4.3 Sociálne neistoty a sociálne vylúčenie
mladých ľudí na Slovensku // 27

1.5 Potreby mládeže // 33

1.6 Mládežnícke organizácie a ich miesto
pri napĺňaní potrieb mladých ľudí // 35

1.7 Politika mládeže // 39

1.8 Participácia mladých ľudí // 43

1.9 Zapojenie mladých ľudí do tvorby legislatívy
na národnej úrovni // 46

Zoznam použitej literatúry // 50

1. Akí sú dnešní mladí ľudia?

V snahe definovať kategóriu mladých ľudí narážame hneď v úvode na mnohé nejasnosti a prekážky. Neexistuje zhoda v tom, kto túto kategóriu tvorí. Taktiež neexistuje ani zhoda v tom, čo všetko mladých ľudí definuje.

V bežnom jazyku navyše hovoríme o kategórii mládeže, čo evokuje nejakú špecifickú skupinu, ktorú by mali dokázať definovať univerzálne charakteristiky. Intuitívne sa takto v bežnom jazyku označuje socio-demografická kategória, ktorá sa odlišuje od iných – v prvom rade od detí a v druhom rade od dospelých ľudí, ktorí tvoria väčšinu spoločnosti.

Najväčší problém pri definovaní kategórie mladých ľudí vyplýva predovšetkým z akejsi všeobecnej samozrejmosti životnej etapy označovanej ako mladosť.

/12/

Mladosť sa týka každého: dospelých, pretože majú túto etapu života za sebou, detí, pretože ju majú pred sebou. S touto životnou etapou sa viažu mnohé spoločenské očakávania, a zároveň je zaťažená subjektivitou vlastného prežívania. Mladosť je pritom chápaná ako dočasný či prechodný stav, pre ktorý je príznačná symbolická „nehotovosť“ či nedostatočná pripravenosť a kompetencie realizovať rozhodnutia dospelých. Na jednej strane fakt akejsi žitej „samozrejmosti“, na druhej strane podceňovanie v extrémnej podobe, niekedy až v podobe infantilizácie, potom spôsobuje problém pri uchopení fenoménu mladosti. To všetko sa stáva prekážkou zaradenia problémov mladých ľudí do verejného diskurzu a ich premietnutia do tvorby politik.

/13/

1.1 Definícia mladosti

Mladosť je vo všeobecnosti chápaná ako prechodné obdobie medzi detstvom a dospelosťou. Ak siahneme po tradičnej sociologickej literatúre, nachádzame vcelku zhodu vo vymedzení, ktorú dobre reprezentuje napr. Jandourek (2009). Mladosťou označuje fázu životného cyklu medzi detstvom a dospelosťou, pre ktorú je charakteristické dokončovanie fyzických zmien organizmu, začínajúcich v puberte. V období adolescencie je táto fáza prípravou na prevzatie roly dospelého, odpútavaním sa od primárnej rodiny, hľadaním hodnotovej orientácie, hľadaním autorít, ale tiež konkrétnejšou prípravou na budúce povolanie. V princípe je možné rozlíšiť dva pohľady na mladosť (Kabátek, 1996), a to ontogenetické, zdôrazňujúce predovšetkým dotváranie predpokladov jednotlivca pre jeho reprodukciu. Ekvivalentom mladosti je v tomto prípade pojem adolescencie. Druhý prístup, ktorý je skôr na pomedzí filozofie a sociológie mladosť chápe ako súbor sociokultúrnych znakov príznačných pre mládež, ktorý súvisí vždy s určitým špecifickým historickým obdobím, jeho podobou a premenami. V tomto zmysle ide viac o chápanie mladosti ako mládež generácie. Potrebne je zdôrazniť práve generačný aspekt mladosti. Mládež rozhodne nie je možné považovať za jednu sociálnu skupinu. Jej veková charakteristika je síce spoločná, ale vnútorne mládež predstavuje nesmierne heterogénnu sociálnu kategóriu, pre ktorú sú príznačné rôzne hodnotové a názorové systémy, životné štýly, životné šance či ambície, ale aj bariéry či znevýhodnenia, ktorým čelia.¹

/14/

¹ Ako príklad stačí porovnať obraz mladého človeka s výnimočnými štartovacími pozíciami, ktorý žije v Bratislave, navštevuje prestížnu školu, ktorá ho pripravuje na štúdium v zahraničí a na druhej strane obraz mladého človeka v rovnakom veku, žijúceho vo vylúčenej osade na juhovýchode Slovenska, ktorého študijná cesta končí na špeciálnej škole. Nielen, že sa takíto dvaja mladí ľudia nestretnú, aj spôsob, akým svoju mladosť prežívajú, je diametrálne odlišná.

Všeobecne panuje medzi autormi zhoda v tom, že hoci východiskovým vymedzením pre mladosť je vek, tieto vekové hranice mladosti sa veľmi ťažko vymedzujú. Začiatkom mladosti v tradičnom chápaní môže byť napr. ukončenie povinnej školskej dochádzky a koncom vstup do zamestnania a založenie vlastnej rodiny. Problémom však sú mnohé individuálne, ale aj medzigeneračné rozdiely v týchto štartoch, čo spôsobuje problém stanovenia univerzálne platných vekových hraníc mladosti. Tento fakt odráža aj prístup OSN, podľa ktorého je možné mladosť vymedziť ako štatistickú kategóriu vekom 15 – 24 rokov. Zároveň však v príslušných dokumentoch uvádza, že každý región môže mať vlastnú definíciu, ktorá odráža miestne špecifiká². Na globálnej úrovni sa zároveň stretávame s chápaním mladosti³, ktoré akcentuje jej poňatie ako obdobia prechodu medzi závislosťou spojenou s detstvom a nezávislosťou či uvedomením si príslušnosti k nejakej širšej komunite, ktoré sú príznačné pre dospelosť. V tomto kontexte je mladosť považovaná za tekutú kategóriu ako istý protiklad fixného chápania mladosti len cez vekové skupiny. Zároveň je vek stále považovaný za najľahšie kritérium definovania mladosti. **Odporúčanie je však pracovať s vekovými hranicami flexibilne, a to aj vo vzťahu k politikám, ktoré sú voči mladým ľuďom realizované.**

/15/

Prístup Európskej únie korešponduje s týmto chápaním. Z rozhodnutia Európskej komisie⁴ z roku 2011 o indikátoroch vo vzťahu k mládeži v súvislosti so Stratégiou EÚ pre mládež je konštatované, že tento dokument nepracuje s oficiálnou definíciou mladosti ako špecifickej životnej etapy. Dokument zároveň konštatuje, že definícia mladosti sa líši medzi členskými krajinami, rovnako sa líši prístup členských štátov pokiaľ ide o definovanie vekových hraníc mladosti, ako aj špecifického socio-ekonomického vývoja. Pre účely implementácie Stratégie

² Bližšie informácie dostupné na: <https://social.un.org/youthyear/docs/UNPY-presentation.pdf>

³ Bližšie informácie dostupné na: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/>

⁴ Bližšie informácie dostupné na: http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/publications/indicator-dashboard_en.pdf

EÚ pre mládež je cieľovou skupinou veková kategória 13 – 30 rokov. V rámci indikátorov sa potom pracuje s 5-ročnými vekovými kategóriami, ktoré pokrývajú rozpätie 15 až 30-ročných. Odporúča sa brať do úvahy, že pre časť indikátorov je vhodnejšie cieľiť limitovanejšie vekové rozpätie (týka sa napr. problému predčasného ukončenia školskej dochádzky a vzdelávania) alebo cieľiť vyslovene populáciu detí (napr. v prípade rizika chudoby a sociálneho vylúčenia).

/16/

1.2 Legislatívne vymedzenie

Čo sa týka situácie na Slovensku, táto je veľmi vážna. **V legislatíve nenachádzame explicitnú jednotnú definíciu mládeže, vymedzenia sú vždy účelové.** Napr. v Zákone č. 5/2004 o službách zamestnanosti sa mládež objavuje v § 8 ods. 1, podľa ktorého občan mladší ako 26 rokov veku, ktorý ukončil príslušným stupňom vzdelania sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvoma rokmi a od jej ukončenia nemal pravidelne platené zamestnanie (ďalej len „absolvent školy“), predstavuje samostatnú kategóriu tzv. znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie. Ide o dôležitú definíciu vzhľadom na politiku zamestnanosti cielenú na kategóriu mladých ľudí.

Iný prípad je potom zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý je kľúčovou právnou normou vo vzťahu k práci s mládežou, neformálnemu vzdelávaniu a činnosti mládežníckych organizácií. Podobne ako zákon o službách zamestnanosti, aj tento zákon pracuje s vekovým kritériom 30 rokov. V zákone sa však nehovorí o mladých ľuďoch či mládeži, ale len o mládežníkoch. Zákon definuje mládežníka ako osobu, ktorá dovŕšila vek najviac 30 rokov. Spodná veková hranica v tomto prípade stanovená nie je. Mládež potom zákon definuje ako skupinu 3 mládežníkov. Z hľadiska vyššie uvedenej definície mládeže je však možné takéto vymedzenie považovať prinajmenšom za neštandardné. Takéto vymedzenie nekorešponduje so žiadnym vymedzením mládeže ako ho poznáme z odbornej sociologickej a psychologickej literatúry, ako aj príslušných dokumentov na európskej úrovni. Taktiež odborná literatúra nepozná pojem mládežníka, ani s ním nepracuje⁵.

/17/

⁵ Elektronický lexikón slovenského jazyka (<http://www.slex.sk/index.asp>) uvádza tento termín ako hovorový, pričom pojmom mládežník označuje príslušníka mládeže, mladého pokolenia alebo hnutia mládeže. V sektore neformálneho vzdelávania sa potom môžeme stretnúť s termínom mládežnícky, ktorý označuje mládežnícky kolektív alebo mládežnícke hnutie.

Oba tieto zákony spája to, že nepracujú s všeobecným chápaním mládeže, ako sme ho popísali vyššie, a vek využívajú ako jediné definičné kritérium vymedzenia cieľovej skupiny, ktorá korešponduje s mládežou. V prípade zákona o podpore práce s mládežou síce v názve zákona explicitne zaznieva termín mládež. Zákon samotný však mládež nedefinuje, napriek tomu, že práve definícia východiskových pojmov a kľúčových aktérov je dôležitou súčasťou tejto zákonnej normy.

V praxi to ale znamená, že zákonná norma naráža na problém nejasnosti, resp. prílišnej voľnosti, čo sa v realite týmito pojmami myslí. V ostatnej legislatíve sú mladí ľudia ako samostatná cieľová skupina prakticky neviditeľní.

/18/

1.3 Posuny a premeny tranzícií medzi detstvom, mladostou a dospelosťou

---

Ako bolo spomenuté vyššie, mladosť predstavuje „tekutú“ kategóriu. Hoci sa vek ponúka ako najlepšia cesta vymedzenia tejto životnej etapy, v praxi narážame na mnohé problémy dané odlišnými kultúrnymi očakávaniami, hodnotami a normami, ale aj sociálnymi podmienkami či individuálnymi predispozíciami a aspiráciami. Situáciu navyše komplikujú aj posledné správy o posunoch prechodov, a to tak smerom dole, do obdobia detstva, ako aj smerom hore, do obdobia dospelosti. Mnohé tradičné hranice, na ktoré sme boli na konci 20. storočia kultúrne „zvyknutí“, sa stierajú, čo samozrejme prináša mnohé praktické, ale aj politické výzvy. V princípe ide o predlžovanie mladosti, často na úkor dospelosti, ale aj skracovanie detstva a nástup mladosti v skoršom veku. **Mladí ľudia sa „nestávajú“ dospelými v súlade so spoločenskými očakávaniami. Naopak, dospelými sa stávajú neskôr ako ich rodičia. Na druhej strane odborníci upozorňujú, že mladosť začína skôr, ako bývalo zvyčajné. V nasledujúcej analýze sa zameriame na príčiny a dôsledky tejto situácie.**

/19/

Detstvo predstavuje podľa Giddensa (1999) výraznú a jasne vymedzenú fázu života. Táto predstava detstva však vznikla len v posledných dvoch alebo troch storočiach. V tradičnej spoločnosti, po uplynutí o niečo dlhšej fázy ranného detstva (tzn. obdobia závislosti), priamo nasledovalo pridelenie pracovných úloh v komunite. Ako fenomén predovšetkým modernej spoločnosti v súčasnosti tiež podlieha zmenám. Hovorí sa o oslabovaní statusu detstva či dokonca priskorom dospievaní. Argumentom pre tento posun je napríklad fakt, že deti sledujú rovnaké programy ako dospelí, čím sa omnoho skôr zoznamujú so svetom dospelých, ako to bolo u predchádzajúcich generácií.

V súvislosti s rastom významu digitálnych technológií a zvlášť potom sociálnych sietí, je možné konštatovať ešte významnejšie oslabovanie hranice medzi detstvom a mladosťou. Sledujeme napríklad čoraz výraznejšie vymedzovanie samostatnej vekovej kategórie medzi detstvom a mladosťou, ako tzv. „tween age“, teda vek medzi detstvom a tínedžerským vekom (resp. mladosťou). Ide o vekovú kategóriu od 8 do 12 rokov, z biologického hľadiska sa spája s nástupom puberty. Zároveň sú však s touto vekovou kategóriou spájané mnohé sociálne a psychologické špecifická. V kombinácii s fenoménom tzv. digitálnej generácie sa otvárajú mnohé nové problémy, súvisiace hlavne s používaním sociálnych médií⁶.

Podoba a nástup adolescencie sa u dnešných mladých ľudí líši predovšetkým tým, že trvá dlhšie ako u predchádzajúcich generácií.⁷ Ako uvádza Giddens (1999), pojmy dospievajúci, adolescent alebo tínedžer sú špecifické pre modernú spoločnosť. Dospievajúci v tradičných spoločnostiach sa toho nemusia toľko odnaučiť ako ich vrstovníci v modernom svete, a to aj kvôli pozvoľnejšiemu tempu zmien. Naopak, u dnešných detí prichádza obdobie, keď od nich chceme, aby prestali byť deťmi a odložili hračky. Zvláštny status tínedžera v dnešnej spoločnosti je tak spôsobený všeobecným rozšírením práv dieťaťa, ale aj procesom formálneho vzdelávania. Jednotlivec sa v tomto veku často snaží konať ako dospelý, ale v očiach zákona zostáva dieťaťom či mladistvým.

/20/

⁶ Napríklad článok: <https://www.verywellfamily.com/social-media-use-impacts-tween-wellbeing-4164349>. Zároveň sa ukazuje, že na Slovensku máme dramatický problém v nedostatočnom rozvoji digitálnych kompetencií najmladších generácií, vrátane mediálnej gramotnosti. Hoci tieto potreby boli pomenované, formálne vzdelávanie nestačí držať krok s meniacim sa svetom technológií. Generácia dnešných rodičov a učiteľov čelí situácii, ktorú sama nikdy nezažila a nemá dostatočné zručnosti, aby deťom a mladým ľuďom pomohla tieto výzvy zvládať. Pozri napr. štúdie IVO: http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/Digitalna_gramotnost_2018.pdf; alebo http://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/IT_vzdelavanie_optikou_mladych.pdf

⁷ Bližšie informácie dostupné na: https://www.mcri.edu.au/sites/default/files/media/documents/parent_fact_sheets/transitioning_from_childhood_to_adolescence_-_150416.pdf

Na druhej strane akoby novou, špecifickou etapou osobného a sexuálneho vývoja v modernej spoločnosti je stále viac sa vyhraňujúce štádium mladého dospelého. Giddens (1999) túto situáciu vysvetľuje tým, že mladí ľudia, nie výlučne z majetnejších vrstiev, si po dovŕšení určitého veku často berú „oddychový čas“, aby mohli cestovať, hľadať si miesto v sexuálnom, politickom a náboženskom živote. Vzhľadom na predĺžené obdobie vzdelávania, ktoré sa mnohým ľuďom dostáva, je pravdepodobné, že význam tohto „moratória“ bude naďalej rásť.

Samotný prechod do dospelosti potom môže nadobúdať rôzne podoby, ako aj dĺžku trvania. Ako uvádzajú Ježek a kol. (2016), jediným extrémom môže byť podoba relatívne rýchlej a razantnej zmeny nadväzujúcej na dosiahnutie plnoletosti, keď počas niekoľkých rokov mladý človek dokončí štúdium, získa perspektívnu prácu, vstúpi do manželstva a založí vlastnú domácnosť. Druhým extrémom je, keď mladý človek usiluje najprv o získanie skúseností, ktoré mu umožnia dôležité a zaväzujúce rozhodnutia odkladať až do okamihu, keď sa mladý človek bude tzv. „cítiť“ na tieto rozhodnutia pripravený. Toto obdobie môže trvať až do 30 rokov. Autori zároveň konštatujú posun k druhému modelu prechodu do dospelosti. Problém, ktorému tu potom čelíme je, že vek plnoletosti sa nezmenil. Človek je potom síce už dávno podľa zákona dospelý, no nie každý a nie vždy sa tak správa.

/21/

Džambazovič (2018) hovorí tiež o stále komplikovanejšom a variabilnejšom prechode do dospelosti, a to aj v slovenských podmienkach. Ako ďalej uvádza, „*výsledky výskumov jasne poukazujú na rôznorodosť životných dráh. Nemôžeme hovoriť o štandardnej podobe prechodu do dospelosti univerzálne platnej vo všetkých spoločnostiach, u každej kategórie mladých ľudí, či v každom historickom období... Všeobecné trendy v premenách dospievania, pozorované v post-industriálnych krajinách od 60. rokov 20. storočia, môžeme zhrnúť závermi o predlžovaní, rastúcej variabilite časovania, či individualizácii prechodu do dospelosti a jeho posune do vyššieho veku. Prechod do dospelosti začína byť lokalizovaný skôr v tretej než v druhej dekáde ľudského života.*“ (tamtiež, s. 21). Ako ďalej uvádza, v sociálnych krajinách vrátane Slovenska, bola situácia do 90. rokov 20. storočia odlišná. Politické zriadenie ukotvilo výraznú štandardizáciu či až unifikovanosť a homogenitu prechodu do dospelosti, pre ktorý bola príznačná kumulácia životných štartov do krátkej životnej

etapy. Často chýbala časová následnosť čiastkových prechodov. Zásadné zmeny začali s nástupom 90. rokov. **Súčasný trendy ukazujú na narastajúci podiel mladých ľudí na Slovensku, ktorí stále dlhšie časové obdobie svojho života zostávajú v domácnosti svojich rodičov a odkladajú vstup do manželstva či založenie rodiny v porovnaní s predchádzajúcimi vekovými generáciami mladých ľudí.**

Tieto trendy rozplývajú zrejmych vekových hraníc, ktoré Ondrej-kovič (2009, s. 433) nazýva „pluralizáciou veku mládeže“, naznačujú potrebu vo väčšej miere sa zamerať na potreby mladých ľudí, ktorí sa menia nielen pod vplyvom meniacich sa spoločenských podmienok, ale aj z dôvodu premeny povahy mladosti ako takej, ktorá zahŕňa výrazne širšiu a variabilnejšiu generačnú skupinu ako kedykoľvek predtým.

1.4 Charakteristika mladých ľudí na Slovensku

Napriek chýbajúcej explicitnej legislatívnej definícii mládeže na Slovensku sa môžeme prikloniť k vymedzeniu mládeže prostredníctvom vekového kritéria tak, ako ho odporúča Európska únia (kapitola 1.1), a to vekovú kategóriu 15 – 29 rokov. V prípade parciálnych tém sa potom budeme môcť sústrediť buď na všetky tri päťročné vekové kohorty, alebo zohľadníme príslušnú tematickú relevantnosť a sústredíme sa na užšiu vekovú kategóriu.

/22/

/23/ 1.4.1 Mládež v štatistike

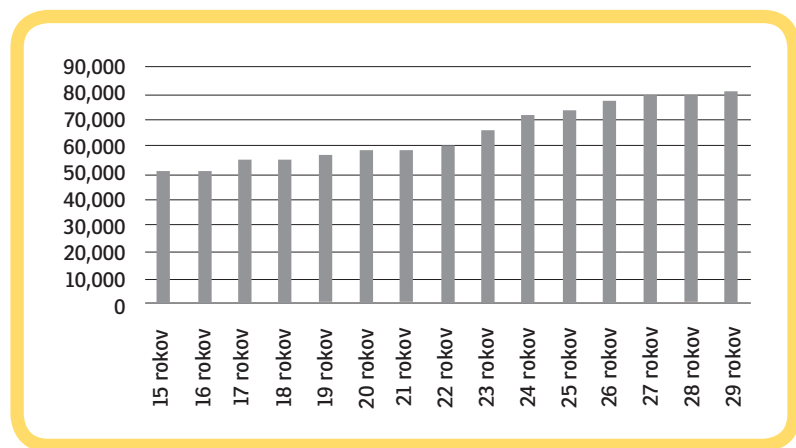
Podľa údajov Štatistického úradu SR⁸ žije aktuálne na Slovensku takmer milión mladých ľudí (976 640), čo predstavuje takmer pätinu (17,9%) populácie SR (celkový počet obyvateľov 5 443 120).

V Grafe č. 1 je uvedená štruktúra mládeže vo veku 15 – 29 rokov. Ako je zároveň zrejmé z tohto grafu, pozorovateľný je významný trend poklesu počtu mladých ľudí podľa veku. Mladých ľudí vo veku 15 rokov je v absolútnych číslach takmer o tretinu menej ako mladých ľudí vo veku 30 rokov. Dve päťročné vekové kohorty, teda mladí ľudia vo veku od 15 do 24 rokov, predstavujú celkovo 587 765 osôb.

⁸ Analyzované údaje sú z oficiálnej stránky Štatistického úradu SR, dostupné online na stránke úradu v časti Demografia a sociálne štatistiky, Obyvateľstvo a migrácia. Pracovali sme s údajom „Stav trvale bývajúcего obyvateľstva k 31. 12. v osobách“, údaje sú k 31. 12. 2017. Posledná aktualizácia na stránke je uvedená k 27. 3. 2018; prepočty autorka.

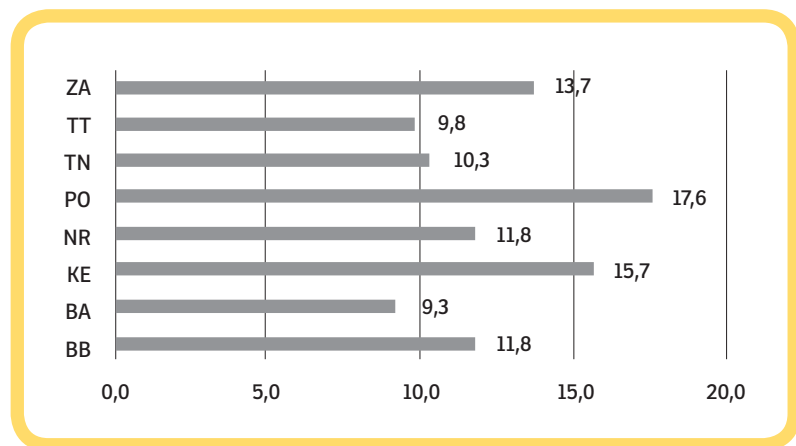
Deti a mládež tvoria približne tretinu populácie Slovenska. Viditeľný je aj odborníkmi často prízvukovaný demografický trend upozorňujúci na starnutie populácie. Prejavuje sa to nielen medziročným poklesom populačných ročníkov, ktorý je zobrazený v grafe č. 1, ale tiež poklesom podielu populácie v najmladšej kategórii detí (do 14 rokov vrátane 15,61%), oproti mládeži (17,94%).

• Graf č. 1 **Mládež podľa veku** (15 – 29 roční)

/24/

• Graf č. 2 **Štruktúra mládeže podľa krajov**

/25/

Veľmi dôležitá je z pohľadu potrieb mládeže informácia o tom, kde mladí ľudia žijú. Distribúcia mladých ľudí medzi mestské a vidiecke prostredie je relatívne rovnomerná. **Stále však platí, že polovica mladých ľudí (50,06%) žije na vidieku.** Najvyšší podiel mladých ľudí pritom žije (Graf č. 2) na východe Slovenska, prvenstvo má v tomto prípade Prešovský, tesne nasledovaný Košickým krajom. Tretie najvyššie miesto majú v tomto rebríčku mladí ľudia zo Žilinského kraja. Relatívne najnižšie zastúpenie majú medzi mladými obyvatelia Bratislavského a Trnavského kraja. Pokiaľ ide o Bratislavský kraj, viac ako polovica z celkového počtu mladých ľudí v tomto kraji žije priamo v Bratislave.

Vybrané štatistické charakteristiky nepochybne vypovedajú mnohé zaujímavé informácie o mladých ľuďoch na Slovensku. Okrem klesajúcej demografickej krivky, je nepochybne dôležité reflektovať hlavne informáciu, že až polovica mladých ľudí žije na vidieku. **Zároveň tretina mladých žije na východe krajiny.** Pohľad na kraje s nižšou životnou úrovňou a kumuláciou sociálnych problémov hlavne na východe a juhovýchode SR ukazuje, že v takomto prostredí žije opäť takmer polovica mladých ľudí (45% mladých ľudí je z Košického, Prešovského alebo Banskobystrického kraja).

1.4.2 Mládež vo svetle sociálneho výskumu a analýz

Akí sú mladí Slováci z hľadiska sociálnych charakteristík? Výskumy mládeže nie sú novým fenoménom, no mládež v česko-slovenskom priestore bola v minulosti predovšetkým predmetom skúmania hlavne vo vzťahu k výchovnému alebo vzdelávaciemu procesu alebo pri voľnočasových aktivitách. Ako ďalej konštatuje Smolík (2010), charakterizovať mládež 21. storočia je náročná úloha. V tejto súvislosti hovorí aj o tzv. kulte mladosti, ktorý má vplyv na skutočnosť, že sa medzi mládež počítajú aj takí ľudia, ktorí by pred niekoľkými desiatkami rokov do tejto kategórie rozhodne nepatril. Zohľadniť treba aj fenomén, ktorý rozplývajúci sa hraníc mladosti, ktorý sme popisovali vyššie.

Pred viac ako 50 rokmi (pozri Mácha, 1965 podľa Smolíka, 2010) boli pre mládež typické charakteristiky ako iniciatívnosť, snaha prekonávať prekážky, sebadôvera, ťažiadosť, snaha o sebauplatnenie, schopnosť vidieť v novom svetle to, čo staršia generácia nechápe a vedie to často ku konfliktu s ňou, kontrastné správanie voči životnému štýlu starších generácií, odpor voči predsudkom, prežitkom tuposti a dogmatizmu, ale aj zameranie a istá miera romantizmu. Hoci ide o hodnotenie niekoľko desiatok rokov „staré“, jeho obsah je nanajvýš aktuálny. Sú to predovšetkým dospelí, ktorí na mladých ľudí nazerajú negatívnou hodnotiacou optikou „my v ich veku sme...“. Častokrát sledujeme istú formu medzigeneračného konfliktu, pričom dospelí majú tendenciu nazerať na mladých výrazne kriticky. Naopak mládež v tomto vzťahu často nastavuje nekompromisné zrkadlo hodnotám, zvykom či spôsobu života predstaviteľov dospeljej populácie. Je možné rozlíšiť dve základné perspektívy pohľadu na mladých ľudí:

- Prvou perspektívou je pohľad, ktorý sa zameriava na vnútorné, resp. individuálne prežívanie mladosti a korešponduje viac s témami meniaceho sa životného štýlu, vzťahov, hodnotových preferencií, vzťahu k digitálnym technológiám, ale tiež napr. spôsobov konzumného správania. Témam sa venujú akademické pracoviská, mimovládne organizácie, ale aj komerčné subjekty⁹.
- Druhou perspektívou je pohľad na mládež ako sociálnu kategóriu. V tomto prípade ide viac o makro-perspektívu, ktorá skúma a analyzuje postavenie mladých ľudí v spoločnosti, často s presahom do príslušných politík. V tomto prípade ide o výskumy, analýzy a ďalšie dokumenty, ktoré spadajú do kompetencií verejných autorít na národnej, regionálnej, ale aj lokálnej úrovni a bývajú podkladom pre tvorbu politík. Do tohto procesu často usilujú vstúpiť aj advokačné organizácie (prevažne MVO) a predstavujú veľmi dobrú príležitosť pre aplikáciu participatívnych prístupov pri ich tvorbe.

/26/

Nepochybne obe tieto perspektívy majú svoj význam a prispievajú k lepšiemu pochopeniu situácie ako aj potrieb mladých ľudí tu a teraz v daných spoločenských podmienkach. Žiaľ pre situáciu na Slovensku je nutné konštatovať chýbajúci dlhodobý funkčný koordináčný orgán, ktorý by dokázal toto široké a živé spektrum dát systematicky nielen archivovať, ale aj analyzovať a vyhodnocovať¹⁰.

1.4.3 Sociálne neistoty a sociálne vylúčenie mladých ľudí na Slovensku

Viaceré prieskumy naznačujú, že mladí ľudia veľmi citlivo reagujú hlavne na **sociálne neistoty**. Vo viacerých prieskumoch zaznieva v rôznych kontextoch obava o vlastné zamestnanie a životnú úroveň či možnosť samostatného života v budúcnosti. Podľa prieskumu Rady mládeže Slovenska v roku 2017 (Čavojská a kol.)¹¹ síce prevažuje v hodnotení vlastnej budúcnosti skôr optimistické naladenie, silne presvedčená je o tom ale len necelá tretina mladých ľudí na Slovensku. Týka sa to napr. hodnotenia, že v horizonte troch rokov budú môcť žiť samostatne, nezávisle na svojich rodičoch, budú schopní zvládať platiť svoje účty, mať stabilnú prácu, či založiť si rodinu, v prípade, že by chceli. Optimistickejší sú v hodnotení budúcnosti často práve takí mladí, ktorí zároveň deklarujú **svoj záujem o trvalé vystaňovanie zo svojej krajiny** (pozri Graf č. 3).

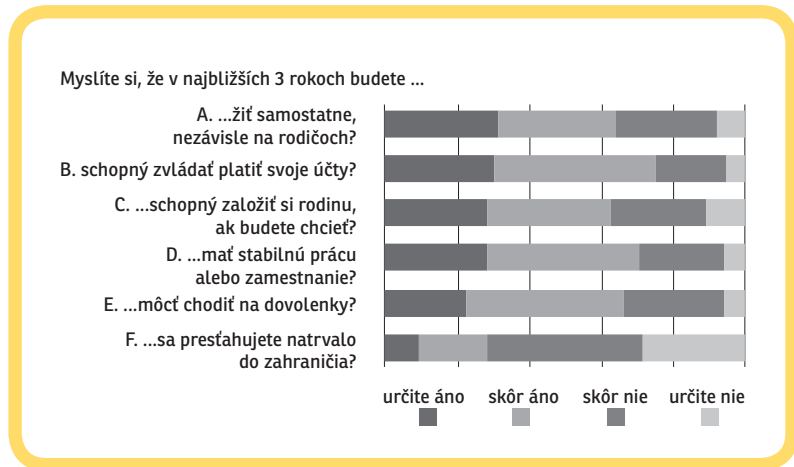
/27/

⁹ Príkladom môžu byť na Slovensku napríklad komerčné štúdie ako je Millennials +, posledná publikovaná v roku 2016. Informácia dostupná na stránke: <https://www.tns-global.sk/informacie-pre-vas/tlacove-spravy/generacia-millennials-generacia-z>

¹⁰ Hoci v rámci luventa – Slovenský inštitút mládeže existuje data archív výskumu mládeže (vyskummladeze.sk), dostupný archív nie je možné považovať za postačujúci, predovšetkým preto, že nie je skutočným archívom dát, navyše od roku 2014 trpí značným obsahovým nedostatkom. Za relevantný je možné považovať SASD – Slovenský archív sociálnych dát (<http://sasd.sav.sk/sk/>), v tomto prípade sú uchovávané hlavne výsledky sociologických výskumov pre potreby nekomerčného využitia. Základom archívu sú hlavne dáta z medzinárodných výskumných programov.

¹¹ Správa z prieskumu je dostupná na stránke visegrad.mladez.sk

- Graf č. 3 **Predstavy mladých o svojom živote v horizonte najbližších 3 rokov.**
Zdroj: RmS, 2017.

Obavy zo sociálnej neistoty a neistoty stabilného, dobre plateného zamestnania po skončení štúdia, sa premietajú aj do názorov, že štát by mal poskytovať istotu zamestnania po skončení štúdia pre všetkých mladých ľudí. Iný prieskum realizovaný neskôr (IVO, NDI, 2018)¹², priniesol zistenie, že mladí ľudia na Slovensku vnímajú ako najväčší problém **korupciu**. Hoci celkový záujem o politiku je skôr nízky, citlivosť na politické témy je u nich veľmi vysoká. Druhým najväčším problémom je podľa mladých ľudí **rast cien a náklady na život**. Až 93% mladých ľudí podľa tohto prieskumu považuje túto otázku za veľmi vážny alebo vážny problém. Obzvlášť citlivo reagovali na túto oblasť respondenti so stredoškolským odborným vzdelaním. V zozname tém sa na najvyšších priečkach objavujú aj globálne politické témy, ako je terorizmus či migrácia. Na druhej strane vážnym problémom je podľa mladých aj **zdravotná starostlivosť** (ako veľmi vážny alebo vážny problém hodnotilo 90% respondentov).

/28/

¹² Pozri bližšie údaje dostupné na: <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Slovakia%20Youth%20Polling%202018.pdf>

83% respondentov označilo ako vážny problém tiež **nezamestnanosť** a **kriminalitu** takto hodnotilo 90% oslovených mladých ľudí.

Ukazuje sa, že dlhodobý nezáujem o postavenie mladých ľudí prináša ovocie v podobe frustrovanej mladej generácie, ktorá necíti istoty a podporu vlastnej krajiny. Tento prieskum zároveň ukázal, že významná skupina mladých ľudí je ochotná prijať určité obmedzenia v záujme zvýšenia životného štandardu. **Priklon k radikálnym a extrémnym politickým názorom**, ktorý potvrdili nielen parlamentné voľby v roku 2016, ale aj ďalšie prieskumy, vrátane údajov RmS¹³ z roku 2018, v kontexte týchto zistení nie je prekvapením. Pociťovanie hlbokej životnej a sociálnej neistoty sa premieta aj do politických názorov, či politickej pasivity mnohých mladých Slovákov.

Vo vzťahu k potrebám a budúcim politikám mládeže považujeme za dôležité zohľadniť aj výsledky konzultácií, ktoré na Slovensku prebehli v rámci Štruktúrovaného dialógu¹⁴, V predposlednom, VI. cykle konzultácií, ktoré sa uskutočnili začiatkom roka 2018, mladí ľudia upozornili na mnohé svoje potreby, ktoré nie sú dostatočne reflektované tak v európskych ako ani v národných politikách mládeže. Celkovo až 11 425 mladých ľudí sa zapojilo do konzultácií, ktorých výsledky reagujú na najpálčivejšie témy¹⁵. Ukazuje sa, že jednou z najväčších z nich je aj **únik mozgov**, a to nielen **do zahraničia**, ale aj **z vidieka do miest**. Jedna z priorít, na ktorú mladí ľudia upozornili vo vzťahu k **vidieckemu prostrediu**, je práve **nedostatočná miestna infraštruktúra, nedostatok práce a nezohľadňovanie potrieb mladých ľudí**, ktoré z vidieka doslova „vyháňajú“. Mladí upozornili aj na iné témy, ktoré sme už naznačili, a súvisia hlavne s **nedostatočnými zručnosťami pre budúce uplatnenie na trhu práce**, často dané aj nie najefektívnejším systémom formálneho **vzdelávania**. Vzdelávanie ako také bolo

/29/

¹³ Pozri údaje „Mladí ľudia chcú voliť, ale nemajú koho“: <http://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>

¹⁴ Štruktúrovaný dialóg je konzultačný nástroj v participatívnom procese, pomocou ktorého môžu mladí ľudia vyjadriť svoje záujmy, preferencie a potreby vo vzťahu k politikám v rámci EÚ. Od roku 2019 projekt figuruje na Slovensku pod názvom Európsky dialóg s mládežou (www.eudialogsmladezou.sk).

¹⁵ Bližšie informácie dostupná na: <http://strukturovanydialog.sk/2018/10/31/tlacova-sprava-k-vysledkom-vi-cyklu/>

následne označené ako ďalšia prioritná oblasť, ktorej by sa mali dospelí začať intenzívnejšie venovať. Treťou prioritou je environmentálna otázka. **Ochrana životného prostredia**, prostredia v ktorom majú žiť aj mladí ľudia v budúcnosti, je vnímaná ako ďalšia horúca téma, ktorej dospelí nevenujú dostatočnú pozornosť.

Ak máme zhrnúť tieto zistenia, podmienky života, ako aj vlastné životné perspektívy, tak ako ich vnímajú mladí ľudia na Slovensku, nie sú najpriaznivejšie. Otázka je, či je to len pocit alebo objektívny fakt. Dobrým výpovedným materiálom, ktorý vysvetľuje situáciu mladých ľudí v medzinárodnej perspektíve je index zameraný na kvalitu života mladých ľudí, tzv. index progresu mládeže (Youth Progress Index ďalej aj ako YPI)¹⁶. Je to jeden z prvých nástrojov, ktorý bol navrhnutý s cieľom poskytnutia celostného pohľadu na život mladých ľudí, ktorý je nezávislý na ekonomických ukazovateľoch. Prináša odpovede na otázky o sociálnych, ekonomických a politických právach, diskriminácii, riziku chudoby, dostupnosti bývania a pod. YPI pozostáva z hodnotenia troch oblastí: základné ľudské potreby, well-being („kvalita života“) a príležitosti.

YPI zahŕňa hodnotenie pre 102 krajín Európy a sveta (vrátane Slovenska). Najvyššie skóre dosiahlo Nórsko. Švajčiarsko dosahuje najvyššie skóre pre základné ľudské práva, Dánsko v oblasti well-being a Fínsko v oblasti príležitostí pre mladých ľudí. Slovensko sa umiestnilo na 25. priečke, s celkovým skóre 76,99. Susedná Česká republika sa umiestnila na 19. mieste.

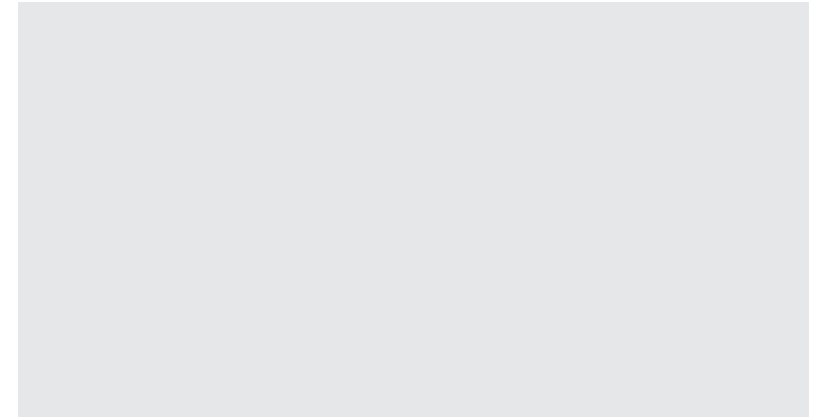
Práve oblasť „Príležitosti“ predkladá najväčšie interpretačné výzvy. Ukazuje sa, že v tejto oblasti dosiahli aj krajiny s najvyšším HDP najhoršie výsledky. Vysvetlenie, ktoré sa v tejto súvislosti ponúka, hovorí o tom, že tieto **krajiny síce vedia zabezpečiť základné existenčné potreby mladých ľudí, no nevedia zároveň zabezpečiť, aby sa mladí ľudia cítili byť zahrnutí a schopní formovať spoločnosť, v ktorej žijú.**

/30/

/31/

Ďalším silným zistením je potvrdenie **súvislosti medzi participáciou mládeže** a celkovým skóre YPI. Ukazuje sa, že **ak krajina vytvára priaznivé podmienky pre aktivity a činnosť mládežníckych organizácií, prispieva to k celkovému priaznivejšiemu skóre YPI.**

- Obrázok č. 1. YPI – Výsledky (rebríček krajín)
Zdroj: EYF, 2018.

- Obrázok č. 2. YPI – Výsledné skóre pre Slovensko.
Zdroj: EYF, 2018.

prosim nove obrazky alebo link, možno si ich dokazem ulozit lepsie ako to co je vo worde, to je uplne nepouzitelne

¹⁶ Bližšie informácie dostupné na: <https://www.youthforum.org/youth-progress-index>

Na obrázku č. 1 a č. 2 je prehľad hodnotenia v globálnom kontexte v podobe rebríčka krajín podľa celkového skóre, ako aj skóre v jednotlivých oblastiach pre SR:

Hlavné zistenia naznačili, že hoci YPI nezahŕňa ekonomické indikátory, umožňuje nezávislé hodnotenie vzťahu medzi ekonomickou výkonnosťou a progresom mládeže v jednotlivých krajinách. Platí, že existuje silný pozitívny vzťah medzi YPI a HDP danej krajiny, teda čím vyšší YPI tým vyššie HDP.

Čo sa týka hodnotenia Slovenska, výsledné hodnotenie je pomerne priaznivé, pokiaľ ide o výkon v oblasti základných ľudských práv ako aj v oblasti well-being. Vážne nedostatky však Slovensko vykazuje v oblasti príležitostí (opportunities). Relatívne najslabší je výkon v oblasti inklúzie (oblasti ako diskriminácia a násilie voči minoritám, otvorenosť voči sexuálnym menšinám a migrantom, ale problematická sa javí aj oblasť zamestnanosti). Čo sa týka osobných slobôd a voľby, v tomto smere vykazuje najslabšie skóre sloboda v životných voľbách (life-choices), nízke hodnotenie je však aj v oblasti korupcie.

Ak prepojíme tieto zistenia s vyššie uvedenými zisteniami výskumov a konzultácií s mladými ľuďmi na Slovensku, pocity generačnej frustrácie, sú podstatne jasnejšie. Hoci objektívne ukazovatele na prvý pohľad nenaznačujú vážnejší problém, práve pohľad na životné perspektívy, istoty a nádeje žiť plnohodnotný život nezávislého dospelého človeka je pre veľkú časť mladých ľudí v SR prakticky nedosiahnuteľný sen.

/32/

1.5 Potreby mládeže

Pre vymedzenie potrieb mládeže je nevyhnutné v prvom rade zdefinovať, čo chápeme pod pojmom potreby. V oblasti politiky mládeže sa veľmi často stretávame s tendenciou považovať za samozrejmé „nejaké potreby“, ich vymedzeniu, meraniu a či dokonca pomenovaniu potrieb zdola v praxi zvyčajne nie je venovaná väčšia pozornosť. Práve toto považovanie za samozrejmé následne znejasňuje celú situáciu a možnosť pristupovať k formulovaniu politik, ktoré zohľadňujú potreby mladých ľudí prakticky zlyháva. Situácia je navyše často daná aj **mocensky**, kvôli medzigeneračnému podceňovaniu mladšej generácie, **predstavitelia dospelých autorít často považujú za samozrejmé, že „oni vedia“, čo mladí ľudia potrebujú. Predstava, že by do identifikovania a pomenovania potrieb a ich saturácie mali byť prizvaní aj samotní mladí ľudia, za samozrejmu rozhodne považovaná nie je.**

/33/

Potreby predstavujú pomerne nejednoznačný pojem. Ako uvádza Petrussek (1996), potreba označuje taký stav, v ktorom sa organizmu, jednotlivcovi alebo skupine niečoho nedostáva, a to tak objektívne (v prípade skutočnému nedostatku niečoho, ktoré vyvoláva strádanie), alebo subjektívne (domnieva sa, že sa mu niečoho nedostáva, hoci má na to nárok, alebo niečoho o čom sa domnieva, že má na to nárok). V praxi sa najviac vžila teória potrieb, ktorú navrhol A. H. Maslow (pozri podľa Petruska, 1996), ktorý teóriu potrieb spojil s teóriou osobnosti a teóriou motivácie. Základnou tézou je, že uspokojená potreba nemotivuje.

V čom sú potom špecifické potreby mladých ľudí? Stretávame sa s rôznymi prístupmi vymedzovania potrieb. Jedna z ciest je založená na zohľadňovaní vývojového hľadiska, prípadne iných špecifik, ktoré vnútorne odlišujú mladých ľudí. Druhý prístup ide viac cestou pomenovania univerzálnych potrieb mladých ľudí.

Samostatnou kapitolou sú potom špeciálne potreby, ktoré korešpondujú s osobitnosťami potrieb mladých ľudí s rôznym typom zdravotného znevýhodnenia. Väčšinou odkazujú v praxi k potrebám voči

vzdelávaciemu procesu. Pre účely tejto analýzy sa sústredíme na univerzálne vymedzenie potrieb mladých ľudí. Každý mladý človek má individuálne potreby, záujmy, túžby, hodnoty, ale tiež silné a slabé stránky, ktoré ovplyvňujú jeho správanie a konanie. Napriek rozličným osobnostným charakteristikám sú si v mnohých ohľadoch podobní.

Youth Development Institute (2014) prišiel pri vymedzovaní univerzálnych potrieb mládeže s pomerne komplexným prístupom. Deklaruje, že pozitívny rozvoj identity mladého človeka môže nastať len vtedy, ak má tento človek pocit osobného prospechu (well-being) a pocit spojenia s inými a záväzku voči iným. Samotné hodnoty potom vymedzuje nasledovne:

1. **Bezpečnosť a štruktúra:** Pocit individuálneho bezpečia nielen celkovo vo svete, ale na individuálnej úrovni, pokiaľ ide o každodenný život či dianie. V princípe ide o také každodenné fungovanie, ktoré je pre jednotlivca dobre predvídateľné.
2. **Spolunáležitosť a členstvo:** Pocit, že individuálne hodnoty sú hodnotami zdieľanými v širšej rodine či komunite.
3. **Samostatnosť a schopnosť prispievať:** Ide o pocit, že jednotlivec je „dobrým človekom“, ktorý pomáha sebe aj druhým.
4. **Uvedomenie si seba samého a duchovnosť:** Pocit, že jednotlivec je jedinečným a unikátnym spôsobom spojený so širšou rodinou, kultúrou, komunitou, ale tiež vyššími božstvami či princípmi.
5. **Nezávislosť a kontrola nad vlastným životom.** Pocit, že jednotlivec má kontrolu nad tým, čo sa deje v jeho každodennom živote a je zodpovedný jednak za to, ako sa rozhodne konať, ako aj za dôsledky svojho vlastného konania.
6. **Blízky, trvalý vzťah aspoň s jedným z rodičov.** Pocit, že jednotlivec má silný a stabilný vzťah s dospelým človekom.
7. **Kompetencie a majstrovstvo.** Pocit, že si jednotlivec rozvíja svoje zručnosti a v budúcnosti dokáže uspieť.

Hoci ide v tomto prípade o viac psychologizujúci prístup k pomenovaniu potrieb mladých ľudí, takéto vymedzenie otvára otázky voči štrukturálnemu a inštitucionálnemu nastaveniu spoločnosti, nakoľko dokáže mladým ľuďom tieto potreby skutočne garantovať a poskytovať. **V tomto vymedzení sledujeme dôraz na sociálne potreby: potreba niekam patriť, byť prijatý, podporovaný, ale tiež mať zručnosti a kompetencie pre sebarealizáciu a nezávislosť.**

/34/

1.6 Mládežnícke organizácie a ich mies pri napĺňaní potrieb mladých ľudí

Mládežnícke organizácie sú na Slovensku jedným z kľúčových nositeľov tzv. práce s mládežou. Východiskové podmienky pre prácu s mládežou v slovenských podmienkach stanovuje zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 282/2008 Z. z.“). Prácu s mládežou definuje najmä ako výchovno-vzdelávaciu činnosť, spoločenskú činnosť, informačnú činnosť a poradenskú činnosť pre mládež, mladých vedúcich, mládežníckych vedúcich a pracovníkov s mládežou¹⁷. Prácu s mládežou¹⁸ je tak možné chápať ako pomerne široký termín, ktorý pokrýva široké spektrum aktivít sociálneho, kultúrneho, vzdelávacieho alebo politického charakteru. V súlade s jej chápaním a vymedzením v európskom kontexte¹⁹ môžeme zároveň konštatovať, že súčasťou týchto aktivít je aj šport a služby pre mladých ľudí.

/35/

¹⁷ Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

¹⁸ Čavojská, K. – Tillová, E.: Analýza aktuálnej situácie v oblasti práce s mládežou. Interný dokument RmS, 2016.

¹⁹ Council conclusions on the contribution of quality youth work to the development, well-being and social inclusion of young people (2013/C168/03). Dostupné: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013XG0614%2802%29&from=EN>

V dokumente Európskeho fóra mládeže (European Youth Forum)²⁰ nachádzame nasledujúce kľúčové princípy kvalitnej práce s mládežou, ktoré považujeme pri vymedzovaní jej obsahu za dôležité. Práca s mládežou je teda:

- zameraná na mladých ľudí a založená na právach ľudí, možnostiach, záujmoch a potrebách;
- založená na vzťahu – zameriava sa na interakciu a aktivity pripravované resp. plánované s ostatnými;
- umožňuje zmocnenie (empowering) mladých ľudí a ich angažovanie na princípe partnerstva;
- prináša pozitívny osobnostný a sociálny dopad;
- je založená na dobrovoľnej a zmysluplnej participácii;
- charakterizuje ju informálny vzdelávací a neformálny učebný proces;
- zapájajúca a zábavná vo svojom prístupe a metódach.

Diverzita práce s mládežou, či už v sektorovom zmysle, organizačnom alebo v zmysle tematických prístupov umožňuje veľmi mladým ľuďom nájsť si svoju cestu k práci s mládežou. Mladí ľudia takto majú možnosť zažívať dvojité skúsenosti, byť príjemcom a ťažiť pozitívne efekty z práce s mládežou, ako aj byť praktikom, ktorý túto činnosť a jej pozitívne benefity poskytuje iným.

Práca s mládežou patrí do oblasti tzv. mimoškolského vzdelávania, pričom môže zahŕňať špecifické voľnočasové aktivity riadené profesionálnymi alebo dobrovoľnými mládežníckymi pracovníkmi a mládežníckymi lídrami. Realizovaná môže byť rôznymi spôsobmi, napr. v rámci organizácií, ktoré vedie mládež alebo v rámci organizácií pre mládež; taktiež v rámci neformálnych skupín alebo prostredníctvom služieb pre mládež, či prostredníctvom verejnej správy. Môže nadobúdať rôzne formy a prebieha v rôznych prostrediach (napr. open-access skupiny a programy, v nízkoprahovej alebo v dištančnej forme). Formovaná a ovplyvňovaná je tak na miestnej, regionálnej, národnej úrovni ako aj na úrovni EÚ. Vzhľadom na svoju šírku predstavuje podľa nášho názoru významnú zložku tzv. mládežníckej politiky.

/36/

²⁰ YOUTH WORK IN THE EUROPEAN YOUTH FORUM AND YOUTH ORGANISATIONS. Policy Paper. November 2014, dostupné na: <https://www.youthforum.org/youth-work-european-youth-forum-and-youth-organisations>

Vo vzťahu k aktuálnej situácii v oblasti práce s mládežou môžeme vychádzať zo strategických a koncepcných materiálov, ktoré odkazujú k aktuálnemu referenčnému obdobiu. Týmito dokumentmi sú Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020²¹ a Koncepcia práce s mládežou na roky 2016 – 2020²² (ďalej aj Koncepcia práce s mládežou). V Koncepcii rozvoja práce s mládežou sa premietlo chápanie práce s mládežou ako cieľavedomej činnosti, ktorá reaguje na potreby mladých ľudí a vedie k pozitívnemu rozvoju ich osobnosti, aby sa dokázali plnohodnotne uplatniť v živote. Je založená na princípe dobrovoľnej účasti mládeže, partnerského prístupu a vzájomného rešpektu. Jej úlohou je prispievať k zrelosti, nachádzaniu životného smerovania a sebapoznania jednotlivca aj skupiny. Má vytvárať priestor k spolurozhodovaniu mladých ľudí o veciach, ktoré sa ich týkajú, motivovať ich k angažovanosti a prispievať tak k budovaniu občianskej spoločnosti. Realizujú ju ľudia špecificky pripravovaní na túto činnosť, aktívne pracujúci v tejto oblasti a tiež dobrovoľníci, ktorí sú pre napĺňanie koncepcie nenahraditeľní.

/37/

Celkovo je možné konštatovať, že v práci s mládežou zohráva významnú úlohu **dobrovoľnícka práca**. Dobrovoľníci sú významným prvkom v práci s mládežou, pričom aj v tomto prípade nachádzame široké spektrum ich zapojenia, od ad hoc aktivít, skôr jednorazového či príležitostného charakteru, až po dlhodobé, niekoľkoročné pôsobenie, ktoré indikuje vyšší stupeň organizovanosti, štruktúrovanosti či miery zapojenia do práce s deťmi a mládežou.

V tejto súvislosti sa vynára ako logická potreba intenzívnejšej práce s dobrovoľníkmi nielen na úrovni ich koordinácie a supervízie, ale tiež potreby ich vzdelávania v oblasti rozvoja ich osobnostných kapacít a profesionálnych zručností pre prácu s mládežou. Otvárajú sa tiež viaceré otázky ohľadom realizácie dobrovoľníckej práce s mládežou, jej pridanej hodnoty pre samotných dobrovoľníkov a tiež možnosti uznania širšej spoločenskej akceptácie zručností nadobudnutých pri práci s mládežou prostredníctvom dobrovoľníckych aktivít.

²¹ Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020. Dostupné: https://www.minedu.sk/data/files/3889_strategia_pre_mladez.pdf

²² Koncepcia rozvoja práce s mládežou na roky 2016 – 2020. Dostupné: http://www.rokovanie.sk/html/m_Mater-Dokum-195662.html#_ftn1

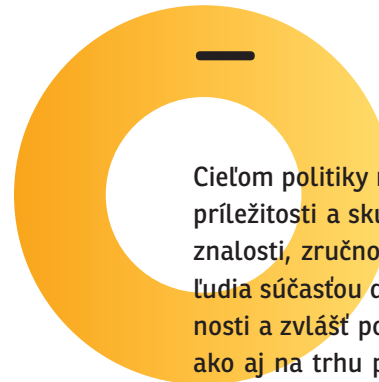

Vyššie sme konštatovali generačné špecifikum detí a mládeže ako veľmi dynamicky sa meniacej socio-demografickej kategórie. V rámci získavania a kompletizovania údajov o organizáciách pracujúcich s mládežou, ktorému sa systematicky venuje Rada mládeže Slovenska²³, bolo zaznamenané, že **väčšina organizácií prispôbuje svoje aktivity aktuálnym potrebám a záujmom mladých ľudí**. Zároveň je možné sledovať tendenciu upúšťania od dosahovania výkonov a štandardov práve s tým cieľom, aby bolo možné zabezpečiť lepšiu adaptabilitu voči potrebám mladých ľudí. Významnou charakteristikou práce s mládežou v mládežníckych organizáciách je potom vývoj práce s mládežou, jej modifikácia a adaptácia na meniace sa „požiadavky doby“.

Na základe dostupných informácií je možné sledovať istú mieru reflexibility organizácií na meniace sa požiadavky, a zároveň snahu zvyšovať svoju atraktivitu v tomto kontexte. **Dôležitým prvkom, ktorý kopíruje trendy pozorovateľné v európskom prostredí, je vyššie zapojenie mladých ľudí do aktivít organizácií**. Táto skutočnosť umožňuje zvyšovať a kumulovať kompetencie mládeže a zvyšovať tak možnosti ich lepšieho uplatnenia na trhu práce, viesť efektívne fungovať v aktivitách bežného života, stať sa plnohodnotným občanom vo svojej krajine, ktorý aktívne pristupuje k riešeniu nielen svojich osobných problémov, ale aj problémov komunit, v ktorých žijú. **Ukazuje sa teda, že práve toto prostredie je priaznivo nastavené voči rozvoju kompetencií, ktoré sú potrebné pre participáciu nielen na lokálnej či regionálnej úrovni, ale aj na národnej úrovni.**

/38/

1.7 Politika mládeže

Cieľom politiky mládeže je vytvoriť také podmienky pre vzdelávanie, príležitosti a skúsenosti, ktoré umožnia mladým ľuďom rozvíjať ich znalosti, zručnosti a kompetencie. Vďaka tomu sa môžu stať mladí ľudia súčasťou demokratických procesov, byť integrovaní do spoločnosti a zvlášť potom hrať aktívnu rolu tak v občianskej spoločnosti, ako aj na trhu práce. Kľúčovým opatrením pre politiky mládeže by mala byť podpora občianskeho vzdelávania a prístup tzv. integrovanej alebo komplexnej politiky.²⁴

/39/

Ak sa teda pokúsime vymedziť politiku mládeže v najširšom zmysle slova, potom zahŕňa prípravu, tvorbu, ovplyvňovanie a uvádzanie do praxe rôznych opatrení, ktoré priamo alebo nepriamo ovplyvňujú kvalitu života mladých ľudí. Takáto politika sa realizuje na všetkých úrovniach: národnej, regionálnej, ako aj lokálnej. Vzhľadom na veľkú variabilitu mladých ľudí, o ktorej sme hovorili vyššie, ako cieľová skupina spadajú mladí ľudia do agendy rôznych inštitúcií a sektorov. Aj preto je nevyhnutná spolupráca medzi týmito sektormi, ako aj úrovňami politiky. Myšlienka komplexnej (alebo integrovanej) mládežníckej politiky pritom vychádza z viacerých kľúčových dokumentov. Na Európskej úrovni je to *Biela kniha o mládeži, Stratégia EÚ pre mládež: Investovanie a posilnenie postavenia mládeže 2010 – 2018, Európsky rámeček mládežníckej politiky* ako i *Európsky pakt mládeže*, kde sa zdôrazňuje nutnosť zosúladenia politik týkajúcich sa mládeže.²⁵ V súvislosti s takýmto vymedzením sa je aj v slovenských podmienkach snaha uplatňovať tzv. medzisektorový a medziodborový prístup. Pričom pod medzisektorovým prístupom rozumieme spoluprácu medzi inštitúciami štátnej a verejnej správy, tretieho sektora,

²³ Pozri bližšie Ročenky o práci s mládežou a Výročná správa RmS dostupné na stránke www.mladez.sk

²⁴ Bližšie informácie pozri na stránke Rady Európy: <https://www.coe.int/en/web/youth/about-youth-policy>

²⁵ Bližšie informácie o politikách a legislatíve pozri na stránke IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže: <https://www.iuventa.sk/sk/Legislativa/Legislativa-o-mladezi.alej>

zástupcov zamestnávateľov (podnikateľov) tam, kde je to relevantné, praktikov aj výskumníkov. Pod medziodborovým prístupom zasa rozumíme to, ktoré odbory (v zmysle fungovania úradov) ovplyvňujú mladých ľudí v rôznych oblastiach ich života, napríklad doprava, zamestnanosť alebo bývanie a medzi jednotlivými odbormi je potom snaha aj spolupracovať.

Za týmto účelom existuje na Slovensku tzv. Medzirezortná pracovná skupina pre štátnu politiku v oblasti mládeže, ktorá sa v súlade s bodom B.1 uznesenia vlády SR č. 192/2014 podieľa na zabezpečovaní a napĺňaní cieľov Stratégie Slovenskej republiky pre mládež na roky 2014 – 2020 prostredníctvom konkrétnych opatrení a účelových projektov a tiež každoročne spolupracuje pri vypracúvaní informatívnej správy o stave plnenia cieľov stratégie pre ministra školstva, vedy, výskumu a športu. Medzirezortná pracovná skupina je platformou, ktorej úlohou je podpora pri vzniku projektov pre mládež, ktoré si vyžadujú úzku spoluprácu viacerých sektorov. Jej úlohou je tiež posudzovať a pripomienkovať tie opatrenia na realizáciu štátnej politiky vo vzťahu k mládeži, ktoré vyžadujú koordináciu čiastkových činností viacerých subjektov, posudzovať prijaté návrhy a predkladať vlastné návrhy opatrení a navrhovať priority v jednotlivých oblastiach štátnej politiky. Mala by tiež poskytovať priestor na výmenu informácií o plnení opatrení pri napĺňaní štátnej politiky vo vzťahu k mládeži v jednotlivých oblastiach a vzájomnú spoluprácu.²⁶

Vyššie spomínaná Rada Európy²⁷ v tejto súvislosti uvádza, že je na každej krajine, aby rozhodla o tom, čo je jej politikou mládeže. Zároveň však dodáva, že politika mládeže v danej krajine je vždy najlepším zrkadlom toho, ako krajina pristupuje k mladým ľuďom. Sú krajiny, ktoré do politik mládeže zahŕňajú všetko, čo ovplyvňuje život mladých ľudí, vrátane sociálnej ochrany, rodovej rovnosti, nezamestnanosti, zdravia, bývania a pod. Sú krajiny, ktoré tieto politiky chápu podstatne užšie. Rada Európy podporuje také politiky mládeže, ktoré sú založené na ľudských právach a demokratických štandardoch. Podporuje

/40/

²⁶ Bližšie informácie na stránke MŠVVaŠ SR: <https://www.minedu.sk/medzirezortna-pracovna-skupina-pre-statnu-politiku-v-oblasti-mladeze/>

²⁷ Bližšie informácie dostupné na stránke Rady Európy: <https://www.coe.int/en/web/youth/about-youth-policy>

prístup zameraný na zlepšovanie príležitostí, ktorý zahŕňa mladých ľudí do ich formulácie a implementácie, vytvára podmienky pre vzdelávanie, príležitosti a skúsenosti a je založený na rozsiahlom zbere dát (prístup založený na dôkazoch). Tieto politiky by mali zároveň vyzdvihnúť úlohu práce s mládežou a neformálneho vzdelávania, pri zachovaní dôležitosti medzisektorového prístupu ako aj s dôrazom na potrebu dialógu s mladými ľuďmi – čiže podporou participácie mladých ľudí pri tvorbe týchto politik.

Od vstupu Slovenska do EÚ sledujeme snahu o harmonizáciu postupu aj v oblasti mládeže, a hodnotení situačných aspektov jej existencie v slovenskej spoločnosti. V praxi to znamená posun záujmu od vzdelávania aj na iné oblasti života mladých ľudí a súvisiace politiky. Stratégia EÚ pre mládež²⁸ v tomto smere stanovila 8 tematických oblastí, ktoré sú systematicky monitorované na európskej úrovni, ako aj na národnej úrovni. Hodnotenie týchto oblastí pre jednotlivé krajiny je dostupné na portáli tzv. Youth Wiki.²⁹

Slovensko má vypracovanú vlastnú už vyššie spomínanú Stratégiu pre mládež³⁰, pričom jej obsah je koordinovaný s európskou úrovňou. Vo vzťahu k napĺňaniu tejto stratégie nachádzame v každej krajine nejaký spôsob vyhodnocovania napĺňania jednotlivých cieľov. Na Slovensku je týmto nástrojom tzv. Správa o mládeži³¹, ktorá vychádza so 4-ročnou periodicitou.

/41/

²⁸ Dostupné na stránke: https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en

²⁹ Youth Wiki je európska online encyklopédia v oblasti národných mládežníckych politik. Venuje sa popisu národných štruktúr, politik ale i programov zameraných na podporu mladých ľudí. Pokrýva 8 oblastí, a to: vzdelávanie, zamestnanosť a podnikavosť, zdravie a well-being, participácia, dobrovoľníctvo, sociálna inklúzia, mládež a svet a oblasť kreativity a kultúra. Viac informácií o Youth Wiki je dostupných na príslušnej web stránke: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/youthwiki>

³⁰ Stratégia SR pre mládež na roky 2014 – 2020, príslušné koncepcie a akčné plány.

³¹ Správa o mládeži vychádza so 4-ročnou periodicitou a pokrýva rovnakých osem tém rovnako ako Youth Wiki, pričom extra deviatou témou je na Slovensku oblasť práce s mládežou. Správa o mládeži 2018 je treťou takouto správou v poradí, a je prezentovaná ako situačná analýza kvality života mladých ľudí. „Jej hlavným cieľom, podobne ako pri predchádzajúcich správach, je zmapovať aktuálne podmienky života mladých ľudí a na tomto základe zabezpečiť kontinuitu v oblasti stanovovania cieľov štátnej politiky pre oblasť detí a mládeže.“ (Správa..., 2018, s. 3). Posledná, v poradí tretia Správa o mládeži 2018, je dostupná online: https://www.minedu.sk/data/files/8035_som_2018.pdf

Tieňová správa o mládeži, ktorú vypracovalo Európske fórum mládeže³², upozorňuje v tejto súvislosti na stav, že **hoci politika mládeže predstavuje jeden z kľúčových nástrojov pre zlepšovanie životných podmienok mladých ľudí v Európe, v dlhodobej perspektíve sa nedarí riešiť hlavné problémy mládeže.** Ide predovšetkým o vysoké riziko marginalizácie a problém limitov nadobúdania ekonomickej a sociálnej autonómie. **Mnohí mladí ľudia nemajú prístup k svojim právam. Zároveň mladí ľudia v najväčšej miere doplácajú na ekonomické krízy a škrty v sociálnych výdavkoch. Nezamestnanosť ostáva štandardnou možnosťou pre mnohých mladých ľudí, ktorí nemajú prístup ku kvalitnému zamestnaniu či vzdelaniu (a teda aj vlastnej autonómii).** Tieňová správa ďalej upozorňuje na viaceré problémy politiky mládeže na európskej úrovni. Zásadnou je pripomienka k nedostatočnej spolupráci nielen medzi členskými štátmi, ale aj vo vnútri krajín, medzi rôznymi sektormi politiky mládeže. Nízka úroveň medzisektorovej spolupráce vedie často k zúženému pohľadu na potreby a problémy mladých ľudí. Samotný dopad Stratégie pre mládež býva potom často zúžený na tzv. mládežnícky sektor či oblasť neformálneho vzdelávania. Toto konštatovanie žiaľ popisuje aj situáciu ohľadom naplňania Stratégie na Slovensku.

/42/

1.8 Participácia mladých ľudí

Opakovane sa vraciame k téme zapájania mladých ľudí do tvorby politik a jeho dôležitosť pre prekonanie bariér, na ktoré narážajú mladí ľudia na ceste k dospelosti. **Participácia sa ukazuje ako najlepší nástroj na prekonanie frustrácie z nepriaznivých podmienok, ale aj ako spôsob, ako nepriaznivé podmienky efektívne prekonávať.** Ako uvádza Paulíniová (2005)³³, participácii sa prisudzuje široký spoločenský, politický a občiansky rozmer. Často sa pod ňou rozumie účasť na spolkovom živote, členstvo v spoločenských organizáciách či účasť na voľbách a politickom živote. V širšom chápaní je vnímaná nielen ako účasť na rozhodovaní, ale aj ako aktívna účasť na rozvoji občianskej spoločnosti.

/43/

V rámci participácie mládeže sú teda zahrnuté dve úrovne zapájania: tzv. občianska a politická participácia. Pod politickou³⁴ participáciou chápeme záujem a zapájanie sa mladých ľudí do politiky hlavne v podobe účasti vo voľbách, referendách a iných formách politickej participácie. Významnou zložkou je aj prítomnosť mladých ľudí na volených politických pozíciách, či už je to európska, národná, regionálna alebo miestna úroveň. Druhou úrovňou je občianska participácia, teda aktivity mladých ľudí v rôznych oblastiach spoločenského života, ktoré je možné súhrnne charakterizovať ako mládežnícky alebo študentský aktivizmus. Obe tieto formy participácie nie je možné úplne oddeliť, sú úzko previazané. Osobitý prístup si potom vyžaduje

³² Bližšie informácie dostupné na: <https://www.youthforum.org/sites/default/files/publication-pdfs/Shadow-Report-on-Youth-Policy.pdf>

³³ Mládežnícka participácia na Slovensku – súvislosti, príklady, nástroje. RmS, Bratislava, 2005.

³⁴ Bližšie informácie dostupné v kapitole Participácia v Správe o mládeži 2018. https://www.minedu.sk/data/files/8035_som_2018.pdf

zapojenie mladých ľudí zo znevýhodneného prostredia, špeciálne mládež z marginalizovaných rómskych komunít či mládež s rôznym druhom zdravotného znevýhodnenia.

Rozsah a obsah participácie mladých ľudí na lokálnej a regionálnej úrovni potom komplexne vymedzuje napr. aj Revidovaná Európska charta o participácii mladých ľudí na miestnom a regionálnom živote³⁵. Charta naznačuje základné smery na uľahčenie participácie mladých ľudí na rozhodovacích procesoch o nich samotných v jednotlivých sektoroch komunálnej politiky.

Vo vzťahu k politike mládeže je potom na mieste chápanie (tamtiež, 2005), podľa ktorého participáciou mládeže označujeme konkrétnu účasť mladých a ich zoskupení (iniciatívy, mládežnícke organizácie, siete) na verejnom rozhodovaní či už v oblastiach podpory, ochrany alebo starostlivosti o deti a mládež, alebo v oblasti širšieho rámca rozvoja spoločnosti, obce, mesta, či regiónu. Pod verejným rozhodovaním rozumieme nielen rozhodovanie s účasťou verejnosti, a teda aj mladých ľudí, ale aj rozhodovanie s verejnými dôsledkami, o verejných zdrojoch a o verejnom smerovaní. Zapojenie mládeže do rozhodovacích procesov vedie ku kvalitnejším rozhodnutiam z hľadiska obsahu, pretože do rozhodovania prinášajú vlastnú perspektívu; k ovplyvňovaniu a zmene rozhodovacích procesov, ktoré sa takto stávajú otvorenejšími, efektívnejšími a demokratickejšími. V neposlednom rade k tomu, aby mladí ľudia v procese rozhodovania sami rástli a rozvíjali sa osobne aj občiansky.

Participáciu mládeže je potom možné analyzovať a vyhodnocovať prostredníctvom modelu, ktorý rozlišuje rôznu hĺbku zapojenia a rôznu mieru možnosti ovplyvniť rozhodovanie³⁶. Východiskom tohto modelu je skutočnosť, že možnosť zapájania zvyčajne ovplyvňuje držiteľ moci. Mladí ľudia pritom môžu využiť nástroje a metódy z nasledujúcich úrovní participácie:

/44/

/45/

1. prístup k informáciám (pasívne informovanie)
2. adekvátne zverejňovanie informácií (aktívne informovanie)
3. vážne posudzovanie pripomienok (konzultovanie)
4. zdieľanie rozhodovacej právomoci (spolurozhodovanie)
5. kontrola rozhodovania.

Ako ďalej uvádzajú Hulín a Miháliková (2011), skutočná participácia si vyžaduje vyváženie moci a rešpektovanie úlohy mládeže v demokratických procesoch. **Nestačí poskytnúť mládeži subjektívny pocit účasti, ale ich názory a potreby by mali mať merateľný dopad na rozhodovanie, čím by malo byť možné posúdiť, či mali moc a zastúpenie v takýchto procesoch.** Bez patričných výziev a motivácie sa mladí budú cítiť znudení a časom stratia záujem aktívne participovať.

V opačnom prípade sa teda stáva participácia len prázdnu floskulou, ktorá bude mať pre mladých a ich budúcu občiansku aktivitu negatívny dopad. Príkladom, kde v poslednej dobe narážame na takúto formalizovanú participáciu mladých ľudí, sú napr. Žiacke školské rady³⁷. Akékoľvek želané efekty na rozvoj občianskych kompetencií sa potom nielen mňajú účinkom, ale majú doslova negatívny efekt na ďalšiu participáciu mladých ľudí.

³⁵ Revidovaná Európska charta o participácii mladých ľudí na miestnom a regionálnom živote, 2003.

³⁶ Pozri napr. koncept rebríka občianskej participácie S. Arnstein (1969) In: Hulín, M., Miháliková, J.: Mládež a participácia – odkazy z výskumu. Dostupné na: https://www.iuventa.sk/files/documents/publik%C3%A1cie/mladez_a_participacia-odkazy_z_vyskumu/mladez_a_participacia-odkazy%20z%20vyskumu_na_web.pdf

³⁷ Bližšie pozri kapitola Participácia v Správe o mládeži 2018.

1.9 Zapojenie mladých ľudí do tvorby legislatívy na národnej úrovni

Ako bolo uvedené vyššie, tvorba a implementácia politík voči mládeži spadá do pôsobnosti viacerých verejných inštitúcií i mimovládneho sektora – počnúc ministerstvami na národnej úrovni, cez vyššie územné celky, mestá a obce ako zriaďovateľov škôl, školských zariadení, centier voľného času či mládežníckych organizácií na úrovni regionálnej a lokálnej. Aktéri, ktorí politiku voči mládeži realizujú, majú rôznorodé ciele vzhľadom na ich geografické, tematické a iné pôsobenie.

Nedostatočné definovanie aktérov v oblasti práce s mládežou, nejasné postavenie štátu a samospráv v predmetnej oblasti, ako aj problém financovania práce s mládežou predstavovali východiskovú situáciu pri plánovaní a realizácii národného projektu *Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík*, na ktorom spolupracovalo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ SR), Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (ÚSV ROS) a Rada mládeže Slovenska (RmS). Partneri projektu sa po spoločnom dialógu rozhodli riešiť tieto nedostatky prostredníctvom vytvorenia legislatívneho zámeru zákona o podpore práce s mládežou. Za týmto účelom bol naplánovaný participatívny proces, ktorý by zapojil nielen aktérov relevantných z hľadiska podpory práce s mládežou, ale aj cieľová skupina, teda široké spektrum mladých ľudí, na ktorých má táto politika priamy dosah. Najväčšou výzvou bolo práve nastavenie a zvládnutie procesov participácie na národnej úrovni.

Samotný projekt bol zo strany RmS realizovaný v niekoľkých etapách. V prvej časti prebiehal intenzívny zber a analýza informácií o stave aktérov, o kvalite práce s mládežou a o možnostiach financovania práce s mládežou. Následne prebehla diskusia s odborníkmi na oblasť neformálneho vzdelávania. Výsledkom bol ideový zámer zákona,

/46/

ktorý bol pripravený pre konzultácie s aktérmi a mladými ľuďmi. Výsledkom konzultačného procesu bol návrh nového spôsobu financovania práce s mládežou, ktorý zohľadňoval výstupy oboch fáz konzultačného procesu.

Najväčším úspechom tohto projektu bola realizácia konzultačného procesu, aký sa zatiaľ na národnej úrovni nepodarilo zrealizovať. Ideový zámer zákona, ktorý vzišiel z expertnej pracovnej skupiny mal ambíciu zmeny systému práce s mládežou „z hlavy na nohy“. Tento zámer bol v ďalšej fáze predstavený a prediskutovaný počas série rovnomenných stretnutí v štyroch regionálnych mestách s lokálnymi aktérmi (pracovníci/čky s mládežou, zástupcovia/kyne samosprávy, mládežnícki lídri a líderky a iní). Cieľom týchto facilitovaných diskusií v rámci participatívneho procesu bolo podnietiť dialóg medzi zainteresovanými aktérmi, zaznamenať podnety a pripomienky k navrhovanej novelizácii Zákona o podpore práce s mládežou v 3 oblastiach:

- potreby a trendy cieľovej skupiny mládeže
- aktéri v systéme práce s mládežou
- verejné financovanie práce s mládežou

/47/

Zároveň mali tieto diskusné stretnutia pomenovať záujmy a potreby zainteresovaných strán vo vzťahu k téme. Táto časť zapojenia zainteresovaných aktérov kladla dôraz na diskusiu a pripomienkovanie k vopred poskytnutému pracovnému materiálu vypracovanému Radou mládeže Slovenska k pripravovanej novelizácii Zákona o práci s mládežou.

Z týchto diskusií bola facilitátormi vypracovaná správa, v ktorej boli následne sumarizované podnety a návrhy zúčastnených aktérov v oblasti práce s mládežou. V dokumente boli zachytené názory a podnety, ktoré sa v diskusii objavovali často a zastávala ich väčšina zúčastnených. Podobne boli predstavené aj protichodné návrhy, pokiaľ zaznievali medzi účastníkmi opakovane. Cieľom stretnutí nebolo vytvorenie konsenzu, ale dôsledný zber podnetov.

V ďalšej fáze prebehli konzultácie s mladými ľuďmi. Celkovo bolo zrealizovaných 5 stretnutí v rámci Slovenska. Výber lokalít bol podmienený kritériami ako:

- regionálne rozloženie (na osi východ – západ),
- dosah na mladých žijúcich v mestách i na vidieku,
- dosah na mladých, ktorí sú členmi mládežníckych organizácií, i takých, ktorí nie sú organizovaní týmto spôsobom,

- dosah na mladých zo znevýhodnených skupín (priestorovo, sociálne, etnicky, zdravotne).

Diskusie s mladými boli vedené interaktívne a neformálne, s prvkami zážitkových aktivít, prispôbené jazyku účastníkov. Vďaka tomu bola celková atmosféra na stretnutiach bola veľmi príjemná a otvorená. Cieľom týchto konzultácií bolo pomenovať potreby mladých ľudí z rôzneho sociálneho prostredia vo vzťahu k tráveniu voľného času. Mapované boli aktuálne možnosti, ktoré títo mladí majú, čo sú preferované možnosti trávenia voľného času, a tiež, čo im chýba, resp. aké sú konkrétne potreby mladých v prostredí, v ktorom žijú.

Čo sa týka úrovne participácie, ktorú sa RmS pri realizácii projektu podarilo dosiahnuť (viď kapitola 1.8), bola to v zmysle tohto vymedzenia úroveň konzultovania, resp. vážneho posudzovania pripomienok. K ďalším stupňom, a to k spolurozhodovaniu a kontrole rozhodovania, žiaľ pri realizácii nedošlo. Dôvodom bol súbežný proces, ktorý spustili na MŠVVaŠ SR, ktorý spočíval v možnosti pripomienkovania návrhu novely Zákona o podpore práce s mládežou. Návrh bol uverejnený na internete a bola možnosť k nemu zaslať pripomienky. Takéto nastavenie však nezohľadňovalo zapojenie cieľovej skupiny. Navyše väčšina pripomienok vzišla z verejného sektora. Stále však nie je jasné, akým spôsobom boli pripomienky zohľadnené či vyhodnotené. Návrh z ministerskej dielne však nakoniec postúpil až do MPK. Napriek tomu úsilie vynaložené v konzultačnom procese so zapojením aktérov a cieľovej skupiny mladých ľudí nebolo márne. Poznanie situácie, potrieb, ako aj skúseností sa stali podkladom pre ďalšie argumentovanie o podobe tejto politiky, zvlášť potom v pripomienkovom procese.

Aké je ponaučenie z tohto procesu? **Porozumenie na strane verejnej správy je základná podmienka úspechu participatívnej tvorby politiky.** Bez pochopenia dôležitosti zapojenia mladých ľudí do tvorby verejných politík sa snaha občianskych aktérov, ako aj nadšenie mladých ľudí ľahko dostanú do slepej uličky a skončia sklamaním a dezilúziou nielen zo sveta dospelých, ale i z politiky a činnosti verejnej správy. Zlá správa je, ak sa ignorovanie cieľovej skupiny mladých ľudí udeje priamo na strane inštitúcie, ktorá si participáciu mládeže kladie na piedestál. Participácia je jeden z kľúčových cieľov Stratégie SR pre mládež. Bolo by preto na mieste, aby príslušný rezort (školsťva) išiel príkladom v tom, ako zapojiť a podporiť participáciu mladých ľudí pri tvorbe politík, ktoré sa ich týkajú.

/48/

/49/

Otázku, prečo to majú inštitúcie verejnej správy robiť, sme sa pokúsili vysvetliť vyššie. Sú to kvalitnejšie rozhodnutia, efektívnejšie nastavenie politiky, ale i celková zmena postavenia mladých ľudí v spoločnosti, posilnenie ich inklúzie tak, aby sa stali plnohodnotnými členmi tejto spoločnosti. Vyššie sme naznačili pozitívny vzťah medzi indexom YPI, ktorého kľúčovou zložkou je práve inklúzia a pozitívnym rastom DPH. Ak sa teda hovorí o mládeži ako o budúcnosti tejto krajiny, dovoľme, aby mladí ľudia v tejto krajine mohli byť plnohodnotnou súčasťou jej ďalšieho pozitívneho vývoja.

Zoznam použitej literatúry

- Council of Europe: *About youth policy* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2019 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/youth/about-youth-policy>
- Akčný plán pre naplnenie Koncepcie rozvoja práce s mládežou na roky 2016 – 2020 v rokoch 2017 – 2018. Dostupné na: https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/2017/akcny_plan_ku%20koncepcii_2017_2018_482017.pdf
- COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT On EU indicators in the field of youth. Európska komisia, Brusel, 25. 3. 2011. Dostupné na: http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/publications/indicator-dashboard_en.pdf
- Council conclusions on the contribution of quality youth work to the development, well-being and social inclusion of young people (2013/C 168/03). Dostupné: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013XG0614%2802%29&from=EN>
- ČAVOJSKÁ, Katarína, SYLVIA ŠUMŠALOVÁ, JAN HUSÁK a SZILVIA SZOMBATHELYI. *Political Participation of Youth in V4 Countries* [online]. Bratislava: Rada mládeže Slovenska, 2017 [cit. 2019-01-19]. ISBN 978-80-972694-3-2. Dostupné z: <http://vi-segrad.mladez.sk/dokumenty/>
- ČAVOJSKÁ, Katarína: *Dopady práce s mládežou* [online]. Bratislava: Rada mládeže Slovenska, 2017 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <http://mladez.sk/2018/12/13/dopady-prace-s-mladezou/>
- ČAVOJSKÁ, Katarína, TILLOVÁ, Ester: *Analýza aktuálnej situácie v oblasti práce s mládežou*. Interný dokument RmS, Bratislava, 2016.
- *Demografia a sociálne štatistiky: Obyvateľstvo a migrácia: Vekové skupiny – SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek* [online]. Bratislava: ŠÚ SR, 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <http://www.statistics.sk>
- DŽAMBAZOVIČ, Roman. *Neskorá mladosť. Nový generačný model prechodu do dospelosti a jeho príčiny*. In: BALOGOVÁ, Beáta a Martin HAMADEJ. *Aktuálne oblasti spoločenskovedného výskumu: Zborník príspevkov z VIII. doktorandskej konferencie*. Prešov: Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity v Prešove, 2018, 17 – 29. ISBN 978-80-555-1989-0.
- *EU Youth Strategy* [online]. In.: [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en
- European Youth Forum. *SHADOW REPORT ON YOUTH POLICY: A youth perspective* [online]. In.: 2015 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.youthforum.org/sites/default/files/publication-pdfs/Shadow-Report-on-Youth-Policy.pdf>
- European Youth Forum. *YOUTH PROGRESS INDEX 2017: MEASURING YOUNG PEOPLE'S SOCIAL PROGRESS GLOBALLY* [online]. European Youth Forum, 2018 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://www.youthforum.org/sites/default/files/page-pdfs/Youth%20Progress%20Index%20FULL%20REPORT.pdf>
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-720-3124-4.
- *Generácia Millennials a generácia Z* [online]. In.: 2016 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.tns-global.sk/informacie-pre-vas/tlacove-spravy/generacia-millennials-generacia-z>
- GORDON, Sherri. *Why Tween Social Media Use Impacts Wellbeing Later: Early Exposure to Social Media Leads to Problems in Adolescence* [online]. 2018 [cit.

/50/

/51/

- 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.verywellfamily.com/social-media-use-impacts-tween-wellbeing-4164349>
- Hulín, M., Miháliková, J.: *Mládež a participácia – odkazy z výskumu* [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: https://www.iuventa.sk/files/documents/publik%C3%A1cie/mladez_a_participacia-odkazy_z_vyskumu/mladez_a_participacia-odkazy%20z%20vyskumu_na_web.pdf
- *IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže: Legislatíva o mládeži* [online]. Bratislava: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, 2019 [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <https://www.iuventa.sk/sk/Legislativa/Legislativa-o-mladezi.alej>
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-644-5.
- JEŽEK, Stanislav, Petr MACEK, Ondřej BOUŠA a Lucia KVITKOVIČOVÁ. *Přechod do dospělosti. LACINOVÁ, Lenka, Stanislav JEŽEK a Petr MACEK. Cesty do dospělosti: psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, 9 – 22. ISBN 978-80-210-8400-1.
- KABÁTEK, Aleš. *Mláďi. Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, 636 – 637. ISBN 80-7184-164-1.
- *Koncepcia rozvoja práce s mládežou na roky 2016 – 2020*. Dostupné: http://www.rokovanie.sk/html/m_Mater-Dokum-195662.html#_ftn1
- Medzirezortná pracovná skupina pre štátnu politiku v oblasti mládeže. *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR* [online]. [cit. 2019-08-15]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/medzirezortna-pracovna-skupina-pre-statnu-politiku-v-oblasti-mladeze/>
- *Mládežnícka participácia na Slovensku – súvislosti, príklady, nástroje*. Bratislava: RmS, 2005. ISBN 80-969045-4-X.
- ONDREJKOVIČ, Peter, a kol. *Sociálna patológia*. Bratislava: VEDA, 2009. ISBN 978-80-224-1074-8.
- PETRUSEK, Jan. *Potřeby. Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, s. 816-817. ISBN 80-7184-310-5.
- Revidovaná Európska charta o participácii mladých ľudí na miestnom a regionálnom živote, 2003. [online]. [cit. 2019-08-15] Dostupné z: https://www.iuventa.sk/files/documents/legislativa/europska_charta_o_participacii_mladych_ludi_na_miestnom_a_regionálnom_zivote.pdf
- SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2907-7.
- VELŠÍK, Marián. *Digitálna gramotnosť na Slovensku*. Bratislava: IVO, 2018. ISBN 978-80-89345-69-4
- VELŠÍK, Marián. *Informatické vzdelávanie optikou mladých*. Bratislava: IVO, 2018. ISBN 978-80-89345-62-5
- *Mladí ľudia chcú voliť, ale nemajú koho* [online]. In.: 26. 11. 2018 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://mladez.sk/2018/11/26/mladi-ludia-chcu-volit-ale-nemaju-koho/>
- *Správa o mládeži 2018.: Situačná analýza kvality života mladých ľudí* [online]. In.: 2019 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/8035_som_2018.pdf
- *Stratégia SR pre mládež na roky 2014 – 2020*. Dostupná na: https://www.minedu.sk/data/files/3889_strategia_pre_mladez.pdf
- *Transitioning from childhood to adolescence: A publication of the Response Ability initiative*: <http://www.responseability.org/> [online]. In.: 2015 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: https://www.mcrc.edu.au/sites/default/files/media/documents/parent_fact_sheets/transitioning_from_childhood_to_adolescence_-_150416.pdf
- *The United Nations Programme on Youth* [online]. In.: [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://social.un.org/youthyear/docs/UNPY-presentation.pdf>
- *Vidiek nie je pre mladých* [online]. In.: 2018 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: http://strukturovanydialog.sk/wp-content/uploads/2018/10/TS_Vidiek-nie-je-pre-mladych.pdf

- What do we mean by „youth“?. In: *UNESCO* [online]. 2017 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/youth/youth-definition/>
- *Youth, Democracy, and Politics: Slovakia: Survey results NDI Youth Research Project* [online]. In.: 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Slovakia%20Youth%20Polling%202018.pdf>
- Youth Development Institute. *Universal Youth Needs* [online]. In.: 2014 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://www.nycjusticecorps.org/wp-content/uploads/2014/09/Universal-Youth-Needs.pdf>
- *Youth Wiki: Slovakia* [online]. 2018 [cit. 2019-01-19]. Dostupné z: <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/en/content/youthwiki/overview-slovakia>
- *Youth work in the European youth forum and youth organisations*. Policy Paper. November 2014, dostupné na: <https://www.youthforum.org/youth-work-european-youth-forum-and-youth-organisations>
- Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov